

Regeringens proposition

1980/81: 87

om vissa frågor om hemslöjden;

beslutad den 23 december 1980.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

NILS G. ÅSLING

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till riktlinjer för det statliga stödet till hemslöjden. Den nuvarande rådgivande hemslöjdsnämnden vid statens industriverk föreslås bli ersatt med ett självständigt beslutande organ, nämnden för hemslöjdsfrågor. Vidare anges att organisationen på regional nivå i framtiden bör omfatta två länslemslöjds konsulenter i varje län. Huvudmannaskapet skall kunna utövas av antingen hemslöjdsförening eller landstingskommun. Finansieringsansvaret föreslås delas mellan stat och landstingskommun. Vidare nämns att konsulentverksamheten för de speciella slöjdområdena sameslöjd och knypling i framtiden bör byggas ut. Ett väsentligt ökat stöd föreslås till Svenska Hemslöjdsföreningars Riksförbund och andra organisationer som bedriver hemslöjdsverksamhet. Stödet avses i fortsättningen inte vara begränsat till huvudsakligen ideell verksamhet. För budgetåret 1981/82 beräknas 4057000 kr. till Främjande av hemslöjden.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1980-12-23

Närvarande: Statsminister Fälldin, statsråden Ullsten, Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelson, Danell, Petri, Eliasson

Föredragande: statsrådet Åsling

Proposition om vissa frågor om hemslöjden

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade chefen för industridepartementet i juni 1977 en särskild utredare med uppgift att genomföra en översyn av gällande riktlinjer för det statliga stödet till hemslöjden. Utredaren¹ har i november 1979 överlämnat betänkandet (SOU 1979: 77) Hemslöjd – kulturarbete, produktion, sysselsättning, i vilket förslag läggs om ett ökat samhällsstöd. En sammanfattning av betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*. Betänkandet har remissbehandlats. En sammanställning över remissvaren bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

I prop. 1980/81: 100 (bil. 17 s. 51) har regeringen föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet till Främjande av hemslöjden för budgetåret 1981/82 under fjortonde huvudtiteln beräkna ett reservationsanslag av 2 752 000 kr.

Jag anhåller nu om att få ta upp dessa frågor.

2 Allmänna synpunkter

Utredningen slår inledningsvis fast att hemslöjden har stor betydelse från ekonomisk, kulturell och social synpunkt. Ekonomiskt torde slöjden i dag ha särskild betydelse som kombinationssysselsättning i glesbygd och som deltidsarbete för äldre arbetskraft och hemarbetande. Hemslöjdsverksamheten är ett väsentligt inslag i det svenska kulturlivet. Den textila slöjden torde vara den i dag mest levande, utpräglade och utbredda folk-

¹ Riksdagsledamoten Anna Eliasson

konsten i vårt land. Slöjdens sociala betydelse består bl. a. i att den kan erbjuda meningsfull sysselsättning åt människor, som har svårt att finna andra sysselsättningsalternativ.

Remissinstanserna delar utredningens principiella syn på hemslöjdens betydelse för det svenska samhället.

Jag instämmer i utredningens uppfattning beträffande hemslöjdens betydelse från ekonomisk, kulturell och social synpunkt. Det är därför enligt min mening till betydande del ett samhällsintresse att trygga hemslöjdens existens och utvecklingsmöjligheter.

Redan i dag finns det, vid sidan av det speciella stöd som utgår över anslaget Främjande av hemslöjden, flera olika stödformer som kan utnyttjas för hemslöjdsverksamhet. Hemslöjden ingår exempelvis i målgruppen för de regionala utvecklingsfondernas verksamhet. Inom ramen för gällande bestämmelser finns generella stödmöjligheter i form av krediter och företagsservice. Ett annat exempel är stödet till företag och kommuner i glesbygd som utgår under fjortonde huvudtitelns anslag C 3. Åtgärder i glesbygd. Slöjdens karaktär av binäring och deltidssysselsättning gör den väl lämpad att använda som sysselsättningspolitiskt instrument, i synnerhet i glesbygd.

Jag vill emellertid framhålla betydelsen av att stödet till hemslöjden inte medför sådana förändringar i verksamhetens karaktär som strider mot definitionen på hemslöjd. Av särskilt vikt är därvid att hemslöjdens starka lokala eller etniska förankring i bygd, miljö och traditioner bevaras. Vidare bör slöjdandet bygga på små produktionsenheter, ofta enstaka personer, med kunskap om hela tillverkningsprocessen och ha ett betydande inslag av manuellt arbete.

Jag övergår nu till att behandla vissa frågor om centralt myndighetsansvar, hemslöjdskonsulenternas verksamhet samt fördelningen av det statliga stödet till hemslöjden.

3 Centralt myndighetsansvar

Utredningen anser att hemslöjden har ett klart samband med såväl näringspolitik som kulturpolitik. För att hemslöjdens olika intressen på ett ändamålsenligt sätt skall kunna beaktas inom näringspolitikens ram bör den till statens industriverk knutna rådgivande hemslöjdsnämnden ersättas med ett självständigt och beslutande organ, nämnden för hemslöjdsfrågor. I administrativt hänseende bör denna emellertid vara bunden till industriverket. Till den nya nämnden bör ett kansli som svarar för det löpande arbetet knytas.

Flertalet remissinstanser delar utredningens uppfattning och anser att ett självständigt beslutande organ bör inrättas.

För egen del vill jag anföra följande.

Jag finner utredningens förslag beträffande förändringar i den nuvarande organisationen vara lämpliga. Sälunda bör den nuvarande rådgivande hemslöjdsnämnden ersättas med ett självständigt och beslutande organ, nämnden för hemslöjdsfrågor. Nämnden bör disponera de medel som riksdagen anvisar för verksamheten.

Nämnden bör ha en allsidig sammansättning och representera olika samhällssektorer och intressen med väsentliga beröringssynpunkter med hemslöjden. Med hänsyn till det statsfinansiella läget bör enligt min mening nämnden inte nu erhålla någon egen kansliorganisation. Som föredragande åt nämnden bör fungera den förste hemslöjdskonsulent som i dag finns vid statens industriverk. Nämndens verksamhet bör administrativt förläggas till industriverket. Det ankommer på regeringen att besluta om nämndens sammansättning och närmare verksamhet.

4 Hemslöjdskonsulentverksamheten

4.1 Läns hemslöjds konsulenterna

Utredningen föreslår att läns hemslöjds konsulenternas verksamhet byggs ut till att omfatta i princip två läns hemslöjds konsulenter i varje län, den ena med inriktning på hård slöjd, den andra på mjuk slöjd. Enligt utredningen bör huvudmannaskapet för läns hemslöjds konsulenterna kunna utövas av hemslöjdsförening eller landstingskommun. Beträffande finansieringen av läns hemslöjds konsulenterna föreslår utredningen ett fortsatt delat ansvar mellan stat och landstingskommun. Utredningen räknar därvid med att landstingskommunernas bidrag skall vara minst lika stora som statens.

Det stora flertalet av remissinstanserna tillstyrker bifall till utredningens förslag om att inrätta två konsulenttjänster i varje län. Beträffande huvudmannaskapet för läns hemslöjds konsulenterna delar sig remissinstanserna i princip i två lika stora grupper. Den ena instämmer i utredningens förslag, medan den andra förordar endast landstingskommunerna som huvudmän. Flertalet remissinstanser delar emellertid utredningens uppfattning att konsulentverksamheten skall vara helt samhällsfinansierad och att ansvaret skall delas mellan stat och landstingskommun.

För egen del instämmer jag i utredningens uppfattning att den nuvarande organisationen på regional nivå bör byggas ut så att det i framtiden i varje län finns två läns hemslöjds konsulenter, en med inriktning på hård slöjd och en med inriktning på mjuk slöjd. I rådande samhällsekonomiska läge kan emellertid inte någon utbyggnad ske nästa budgetår. Det bör enligt min mening bli en framtida uppgift för nämnden för hemslöjdsfrågor att inom ramen för anvisade medel avgöra i vilken ordning och i vilken takt utbyggnaden av den regionala organisationen skall ske.

Jag instämmer även i utredningens uppfattning att huvudmannaskapet

för läns-hemslöjdskonsulenterna bör kunna utövas av antingen hemslöjdsförening eller landstingskommun. I varje län bör frågan om huvudmannaskapet kunna lösas i samförstånd mellan hemslöjdsförening, landstingskommun, konsulenter och nämnden för hemslöjdsfrågor. Genom möjligheten till ett alternativt huvudmannaskap erhålls en flexibilitet så att frågan kan avgöras med hänsyn till de speciella förutsättningarna och uppfattningarna inom varje län.

Jag delar utredningens uppfattning att läns-hemslöjdskonsulenterna skall vara helt samhällsfinansierade och att det ekonomiska ansvaret skall delas mellan stat och landstingskommun. Jag anser att statsbidraget till läns-hemslöjdskonsulenterna bör utformas som ett schablonbidrag beräknat i förhållande till den genomsnittliga årslönen för konsulenterna. Bidraget bör beräknas till 110 % av den genomsnittliga årslönen exkl. statligt löne-kostnadspålägg. Statsbidraget bör liksom hittills lämnas till huvudmannen. Statsbidraget bör lämnas endast under förutsättning att vederbörande landstingskommun svarar för samtliga återstående kostnader för verksamheten och att konsulentverksamheten bedrivs i enlighet med de i betänkandet angivna riktlinjerna. Jag räknar därvid med att landstingskommunernas bidrag kommer att vara minst lika stora som statens.

4.2 Konsulentinsatser inom speciella slöjdområden

Utredningen föreslår att statsmedel bör utgå för att helt bekosta en tredje sameslöjdskonsulent och för att delvis bekosta en spetskonsulent. Vidare anser utredningen att det f. n. inte finns underlag för att föreslå inrättande av en särskild hemslöjdskonsulent för invandrare.

De remissinstanser som har behandlat frågan om en tredje sameslöjdskonsulent och en spetskonsulent är i princip positiva till utredningens förslag. Vissa åsiktsskillnader föreligger beträffande huvudmannaskap och finansiering. Några remissinstanser föreslår att en särskild tjänst som invandrarkonsulent inrättas. De flesta instanserna som har behandlat frågan delar emellertid utredningens uppfattning.

För egen del anser jag det vara önskvärt att konsulentverksamheten inom de speciella slöjdområdena knyppling och sameslöjd, byggs ut. Jag delar därvid utredningens uppfattning beträffande huvudmannaskap och finansiering. I det statsfinansiella läge som råder kan denna utbyggnad emellertid inte ske nästa budgetår utan får göras när ekonomiska förutsättningar härför finns.

Jag vill i detta sammanhang betona värdet av att den verksamhet som bedrivs vid Föreningen Svenska Spetsar inte går förlorad utan kan bibehållas för framtiden. Jag vill även understryka betydelsen av att sameslöjden står under överinseende av samerna själva, så att det samiska kulturarvet kan bevaras och utvecklas. Det blir en uppgift för nämnden för hemslöjdsfrågor att bevaka dessa områden.

Jag finner i likhet med utredningen att det f. n. inte bör inrättas en särskild tjänst som hemslöjdskonsulent för invandrare. Det bör emellertid åvila nämnden för hemslöjdsfrågor och läns hemslöjdskonsulenterna att knyta kontakter med och väcka intresse för slöjdtraditioner bland olika invandrargrupper.

5 Övriga frågor

Utredningen anser det angeläget med ett väsentligt utökat stöd till Svenska Hemslöjdsföreningars Riksförbund (SHR). Emellertid bör enligt utredningen det statliga stödet till organisationer som bedriver hemslöjdsverksamhet inte exklusivt vara förbehållet SHR. Vidare föreslår utredningen att det statliga stödet i fortsättningen inte skall vara begränsat till ideell verksamhet inom hemslöjden.

Det stora flertalet av remissinstanserna instämmer i utredningens förslag i dessa frågor.

För egen del finner jag det motiverat med ett väsentligt utökat stöd till SHR, så att förbundet skall kunna fullgöra sina viktiga uppgifter för att främja svensk hemslöjd och dess utveckling. Vidare bör i fortsättningen även andra slöjdorganisationer än SHR kunna erhålla bidrag för projekt eller verksamhet av betydelse för hemslöjdens utveckling. Anslaget B 15. Främjande av hemslöjden bör i fortsättningen kunna utnyttjas mer obundet. Användningsområdena bör inte vara begränsade till i huvudsak ideell verksamhet. I likhet med utredningen anser jag emellertid att anslaget inte bör användas till att täcka eventuella driftunderskott vid den av SHR drivna kursgården Sätergläntan, Hemslöjdens kursgård. Det bör åvila den nämnd för hemslöjdsfrågor, som jag har förordat skall inrättas, att närmare fördela de medel som anvisas under anslaget.

De frågor som utredningen i sitt betänkande tar upp under rubriken Vissa särskilda frågor, bör särskilt uppmärksammas av nämnden för hemslöjdsfrågor.

Beträffande de frågor rörande utbildningen inom hemslöjdsområdet och verksamheten vid Sätergläntan, Hemslöjdens gård, som utredningen behandlat, hänvisar jag till vad statsrådet Mogård har anfört tidigare denna dag (prop. 1980/81: 100 bil. 12 s. 332–333).

6 Medelsberäkning

Statens industriverk har i sin anslagsframställning för budgetåret 1981/82 beräknat 3 735 000 kr. under anslaget Främjande av hemslöjden i avvaktan på resultaten av 1977 års hemslöjdsutredning.

I enlighet med vad jag har anfört beräknar jag, i enlighet med huvudförs-

laget, för de nuvarande länshemslöjdskonsulenterna och för två same-slöjdskonsulenter 2615 000 kr. För Svenska Hemslöjdsföreningars Riks-förbund beräknas 696 000 kr. och för övrig verksamhet 496 000 kr. Slutli-gen beräknar jag för nämnden för hemslöjdsfrågor 250 000 kr., vari ingår lönekostnaderna för tjänsten som förste hemslöjdskonsulent.

Sammanlagt bör alltså anslaget B 15. Främjande av hemslöjden för budgetåret 1981/82 föras upp med 4 057 000 kr.

7 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de av mig förordade riktlinjerna för det statliga stödet till hemslöjdsverksamheten,
2. godkänna att en nämnd för hemslöjdsfrågor med de uppgifter som jag har angett inrättas den 1 juli 1981.
3. till *Främjande av hemslöjden* för budgetåret 1981/82 under fjor-tonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 057 000 kr.

Sammanfattning av betänkande av 1977 års hemslöjdsutredning Hemslöjd – kulturarbete, produktion, syssel- sättning (SOU 1979: 77)

I Allmän bakgrund (kapitel 2–6)

I *kapitel 2* behandlas vissa utgångspunkter och begrepp. Vid mitten av 1800-talet började slöjdandet i hemmen att kallas för *hemslöjd*. Detta hängde samman med industrialismens genombrott och att en kulturell rörelse började bildas kring hemslöjden som produktionsform.

Av tradition kan slöjdandet inom hemslöjdsområdet delas in i två huvudgrupper, *husbehovsslöjdande* och *saluslöjdande*. Till dessa två huvudgrupper kan läggas *slöjdande som skapande och aktiverande verksamhet på fritid* samt *slöjdande i terapisyfte*.

Karaktäristiskt för hemslöjden är att slöjdtillverkningen helt eller delvis är en manuell tillverkning, ett handens arbete. Slöjdandet påverkas av vardagliga behov samt praktisk funktionsduglighet och estetiska kvaliteter hos slöjdprodukten. Slöjden kan i huvudsak delas in i två områden: *mjuk slöjd* (textil slöjd, läder- och skinnarbeten m. m.) och *hård slöjd* (träslöjd, smide och metallslöjd, rotslöjd m. m.). Ett särbegrepp är sameslöjden.

I *kapitel 3* ges en bakgrund till dagens hemslöjdsverksamhet och samhällets syn på hemslöjden. Hemslöjd till husbehov och till avsalu är av mycket gammalt datum. Fram till 1800-talets mitt var hemmen landets största tillverkare av alla de varor som behövdes till kläder, föda, utrustning i bostaden, redskap och transportmedel. Industrialismens genombrott följdes av en tillbakagång för hemslöjden. De svåra missväxtåren under slutet av 1860-talet och början av 1870-talet ledde emellertid till att hemslöjdens betydelse omvärderades. Det kom att framstå som en samhällelig uppgift att skapa ökade försörjningsmöjligheter genom att främja hemslöjden, som betraktades som främst en binäring till jordbruket.

I *kapitel 4* beskrivs hemslöjdsföreningarnas och slöjdarnas organisationsarbete. De insatser som gjordes för hemslöjden under senare hälften av 1800-talet ledde fram till bildandet av den första hemslöjdsföreningen vid sekelskiftet. Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund (SHR) bildades år 1912. Riksförbundet omfattar idag 53 hemslöjdsföreningar med sammanlagt ca 11 000 individuellt anslutna medlemmar. Riksföreningen Svenska Slöjdare (RSS) bildades år 1966 som en särskild organisation för slöjdare.

I *kapitel 5* redovisas en enkät utredningen genomförd under våren 1978 om bl. a. slöjdandets omfattning. Enkäten riktade sig till samtliga länshemslöjds konsulenter och till sameslöjds konsulenter. Sammantaget tyder konsulenternas uppgifter på att antalet saluslöjdare i landet är 13 000

eller fler. Enbart via hemslöjdsorganisationerna försäljs slöjd från närmare 2 900 slöjdare. Sameslöjdskonsulenterna uppger sig ha kontakt med, eller kännedom om, 640 sameslöjdare som slöjdar på hel- eller deltid och är beroende av slöjden som inkomstkälla eller av själva slöjdprodukterna. Av dessa är ca 420 saluslöjdare. Enligt sameslöjdskonsulenterna finns det en klar tendens under senare år att antalet slöjdare ökar, främst i yngre åldersgrupper. Några närmare uppgifter om slöjdande i annan form än saluslöjdande har inte lämnats av konsulenterna.

Slöjlandet är spritt över hela landet, men förefaller att vara mest utbrett i skogslänen. En påfallande stor andel av saluslöjdarna, 45 %, finns enligt enkäten i dessa län. Slöjlandet har särskild betydelse för kvinnornas sysselsättning, i synnerhet i skogslänen och i fjällområdet. Omkring 62 % av de slöjdare som levererar slöjd till hemslöjdsorganisationerna är över 50 år 22 % är över 60 år och endast 6 % är under 30 år. Nyrekryteringen sker också främst i de äldre åldersgrupperna. Flertalet slöjdare är deltids-slöjdare.

Många bedömningar pekar på att slöjlandet, inte minst slöjlandet för husbehov och som fritidssysselsättning, ökat under senare år i hela landet. Av den omfattande kursverksamhet som bl. a. studieförbunden och hemslöjdsorganisationerna bedriver kan utläsas ett kraftigt ökat intresse för utbildning i slöjdämnen och för eget slöjdande.

Kapitel 6 om hemslöjdsverksamheten i Norden bygger på uppgifter som utredningen har inhämtat från hemslöjdens riksorganisationer i de övriga nordiska länderna. I alla nordiska länder bedrivs en både till innehåll och omfattning betydande hemslöjdsverksamhet. I verksamheten ingår som väsentliga beståndsdelar ett organiserat konsulent- och rådgivningsarbete samt landsomfattande hemslöjdsrörelser. I alla de berörda länderna utom Danmark ingår affärsdrivande hemslöjdsföreningar i hemslöjdsorganisationerna. Organisationsformerna varierar dock. Det totala antalet medlemmar i de nordiska riksorganisationerna kan uppskattas till sammanlagt ca 70 000 personer. Den största omfattningen har konsulent- och rådgivningsverksamheten i Finland. Endast på Island bedrivs konsulentverksamhet helt utan statligt stöd.

Enligt riksorganisationernas bedömningar, som är tämligen osäkra, torde det finnas 60 000 eller fler saluslöjdare totalt i Norden. Inga uppgifter har redovisats om övrigt slöjdande.

Det nordiska samarbetet sker bl. a. genom Nordens Hemslöjdsförbund, som bildades år 1927, och inom sameslöjdens område främst mellan sameorganisationerna i de berörda länderna.

II Bedömningar och förslag (kapitel 7-12)

7 *Hemslöjdens roll i framtiden – utredningens grundsyn*

Karaktäristiskt för hemslöjden är att dagens produktion har gamla slöjdtraditioner och kulturtraditioner som grund. Att hemslöjden har kunnat bevara och utveckla sin särprägel även i modern tid hänger samman med

de stora insatser som har gjorts bl. a. av den organiserade hemslöjdsrörelsen för att i vida kretsar väcka intresse för och skapa medvetenhet om hemslöjdens kännetecken. Det är därför genom ett samspel mellan det aktiva slöjdandet och det ideella arbetet som hemslöjdsbegreppet ges ett åskådligt och praktiskt definierbart innehåll, som främst kan avläsas i de slöjdprodukter som framställs. Det sätt på vilket kvalitetskänslan har hållits levande i hemslöjden i stort har avgörande betydelse för slöjdens livskraft och dess möjligheter att engagera många människor i slöjd som skapande verksamhet.

Slöjdandet har idag en omfattning och utbredning som visar att hemslöjdsproduktionen för ett stort antal människor har betydelse som sysselsättning och inkomstkälla. Slöjdens traditionella ställning som binäring, i första hand till jord- och skogsbruk, har trängts tillbaka, men är ändå fortfarande en realitet. Främst torde slöjden idag ha betydelse som kombinationssysselsättning i glesbygd och som huvudsakligen deltidsarbete för äldre arbetskraft och hemarbetande.

Slöjdproduktionens ekonomiska betydelse, såväl för de enskilda hushållen som i ett större samhällsekonomiskt perspektiv, är svår att närmare ange. Det slöjdande som sker som fritidssysselsättning och för husbehov har en omfattning som väsentligt torde överstiga saluslöjdandets. Den totala slöjdproduktionen representerar ett betydande ekonomiskt värde.

Hemslöjdsverksamheten utgör ett väsentligt inslag i svenskt kulturliv. Slöjden har särskild betydelse genom att den utgår från lokala förutsättningar och ger möjligheter för i stort sett alla, oavsett ekonomiska, sociala och geografiska förhållanden, att med utgångspunkt i gamla kulturtraditioner producera med egna händer och forma sin miljö. Den textila slöjden, som främst har formats och utövats av kvinnor, torde vara den idag mest levande, utpräglade och utbredda folkkonsten i vårt land.

I socialt avseende har slöjden betydelse genom att den kan erbjuda meningsfull sysselsättning åt människor som av olika skäl har svårt att finna andra sysselsättningsalternativ. Slöjden används även i aktiverande och rehabiliterande syfte i terapiverksamhet inom sjukvård, äldreomsorg och annan institutionsvård.

Utredningen utgår från att hemslöjden även i framtiden kommer att ha betydelse ur ekonomisk, social och kulturell synpunkt. Med hänsyn till de frågor som fått ökad aktualitet genom samhällsutvecklingen under senare år finns skäl att beröra hemslöjdens roll som produktionsform i ett något vidare perspektiv.

Mångsidigheten i slöjden har blivit en allt mer betydelsefull faktor i takt med att mekanisering, sektorisering och datorisering har kommit att prägla stora delar av dagens arbetsliv. Slöjden förefaller att svara mot vissa grundläggande behov av skapande verksamhet som har betydelse för människors självkänsla och välbefinnande. Denna slöjdens i grunden kulturella betydelse har fått allt större vikt och förtjänar växande uppmärksamhet.

Hemslöjdsprodukterna har kommit att bli ett komplement – och i viss mån ett alternativ – till industriellt massframställda varor. Slöjdprodukten har en egen identitet. Slöjdprodukten har också i allmänhet genom produktionsformen ett socialt och kulturellt definierbart ursprung, vilket ger slöjdprodukten ett särskilt värde. Hemslöjden har bevarat en mångsidighet och ursprunglighet genom sin lokala förankring. Den är därigenom en in-

spirationskälla för annan skapande och konstnärlig verksamhet samt industriell formgivning och en motvikt till det kommersiella masskulturutbudet.

I hemslöjdsverksamheten i de nordiska länderna finns erfarenheter, gemensamma intressen och en kulturell rikedom i slöjdens uttrycksformer som bör tas till vara i ett ökat nordiskt samarbete. Detta bör ses som en viktig uppgift också ur samhällelig synpunkt, t. ex. i det nordiska rådets arbete. De i hemslöjdsverksamheten samlade erfarenheterna torde även fylla en uppgift i internationellt utvecklingssamarbete för att stödja strävanden att ta till vara inhemska kulturtraditioner och produktionsformer i utvecklingsländerna.

Hemslöjden bygger primärt på lokal produktion för lokala behov. Förnybara naturråvaror tas till vara. Genom att grundläggande tekniker för omvandling av naturråvaror till färdiga bruksting bibehålls kan i viss mån en alltför ensidig teknikstruktur motverkas. Ur resurshushållningssynpunkt och teknologisk synpunkt kan hemslöjden sägas utgöra – om än i blygsam skala – en utvecklingspotential i det moderna industrisamhället.

Att trygga hemslöjdens existens är till betydande del ett samhällsintresse. Det samhälleliga stödet till hemslöjden är emellertid otillräckligt för att ge de nödvändiga förutsättningarna för detta, varför utredningen lägger fram förslag om ett ökat samhällsstöd.

8 Hemslöjdsverksamhet och samhällsstöd

Närings-, regional- och sysselsättningspolitiskt stöd till hemslöjdsverksamhet

De statliga stödformerna till slöjdare och hemslöjdsverksamhet kan grovt sett delas in i tre huvudgrupper; kulturpolitiska stödinsatser, generella näringspolitiska insatser samt regional- och sysselsättningspolitiska insatser. Anslaget Främjande av hemslöjden kan sägas spänna över samtliga nämnda områden. Med visst fog kan emellertid hävdas att de kulturpolitiska inslagen väger över, eftersom stöd enligt gällande riktlinjer i princip får utgå endast till den ideella delen av hemslöjdsverksamhet.

Hemslöjden som näringsgren utgör målgrupp för de regionala utvecklingsfonderna, som inrättades den 1 juli 1978 med de tidigare företagareföreningarna som bas. Uppgifter som utredningen har inhämtat visar att fondernas (företagareföreningarnas) lånemöjligheter i synnerligen få fall har utnyttjats för hemslöjd. Inte heller fondernas företagsservice har – utom med vissa undantag – kommit hemslöjden till del i nämnvärd omfattning.

Tillkomsten av de regionala utvecklingsfonderna har inneburit att de generella stödmöjligheterna till småföretagen i form av krediter och företagservice har byggts ut väsentligt. Dessa förstärkta resurser är i princip tillgängliga även för hemslöjdsföretagen och hemslöjdsföreningarna. Det är emellertid nödvändigt att fonderna beaktar hemslöjdens särart som näringsgren i förekommande låne- och serviceärenden. Lönsamhetskraven i traditionell mening får t. ex. inte ställas alltför högt vid bedömningen av låneansökningar. Fonderna bör i ökande grad i sin uppsökande verksamhet uppmärksamma även hemslöjdsföretag och dessas behov av rådgivning

m. m. inom bl. a. områdena marknadsföring, företagsadministration, produktutveckling och utbildning. I detta syfte bör kontakterna fördjupas mellan fonderna och hemslöjdskonsulenterna.

På det regional- och sysselsättningspolitiska området finns flera stödformer som förutom andra näringsgrenar är inriktade även på hemslöjd. Det gemensamma för dessa stödformer är deras avgränsning till särskilt undersysselsatta områden.

Slöjden torde av många skäl vara väl lämpad att i ökad utsträckning användas som ett sysselsättningspolitiskt instrument, i synnerhet i glesbygd. Bl. a. har slöjden särskilda förutsättningar att ingå som kombinationssystem med för glesbygden typiska näringar. Den ännu i viss mån pågående strukturomvandlingen inom jord- och skogsbruket, kvinnornas lägre förvärvsfrekvens och den högre genomsnittsåldern hos den aktiva befolkningen i skogslänen – samt den äldre arbetskraftens särskilda svårigheter att finna ny sysselsättning – är starka skäl för att slöjden måste tillmätas betydelse ur sysselsättningssynpunkt. Även som deltidsarbete kan slöjden ge meningsfull sysselsättning och möjlighet till ett varaktigt förbättrat försörjningsunderlag.

Hemslöjdsföretagens behov av kapital för nödvändiga investeringar torde i många fall kunna tillgodoses genom att den tidigare målgruppsbegränsningen i det särskilda stödet till lantbruksföretag m. m. nu har undanröjts. Detta kan få stor betydelse för yrkesslöjdare i glesbygdsområden och regioner med särskilda sysselsättningsproblem under förutsättning att tillräckliga medel ställs till förfogande.

Behov av stöd till investeringar av olika slag finns även i hemslöjdsföretag i områden som inte omfattas av det särskilda stödet till företag i glesbygder. Att bevara och utveckla hemslöjden är inte en angelägenhet som begränsar sig till de regionalpolitiskt motiverade insatserna. Möjligheter att stödja hemslöjdsföretag – och främja tillkomsten av nya sådana företag – måste därför ges inom samtliga delar av landet.

Även om det ekonomiska tillskott som slöjden kan ge inte skulle vara betydande förstärker det sociala värdet i slöjdverksamhet motiven för en utveckling av sysselsättnings- och näringspolitiken så att den blir mer slöjd-anpassad.

Genom en ökad uppmärksamhet från de regionala utvecklingsfonderna kompletterat med en fortsatt utveckling av de nyligen utbyggda stödmöjligheterna inom regionalpolitiken, kan verksamhetsvillkoren för hemslöjden som näringsgren förbättras. Mot bakgrund av det ökade intresset för hemslöjd under senare år, inte minst hos ungdom, finns skäl att anta att fler slöjdare kan få sysselsättning och att nya hemslöjdsföretag kan tillkomma med hjälp av sådana stödåtgärder. Insatser inom de nämnda områdena är enligt utredningens mening av avgörande betydelse för hemslöjden som näringsgren.

Hemslöjden och insatserna inom kulturpolitikens ram

Utredningen har inte haft anledning att på principiell grund söka fastslå vilka insatser som bör hänföras till kultursektorns ansvarsområde, till den närings-, sysselsättnings- och regionalpolitiska sektorn eller till området för

de särskilda hemslöjdsfrämjande insatserna. Inriktning och tyngdpunkter i insatserna kommer också i fortsättningen att vara av avgörande betydelse för i vilka sammanhang hemslöjdsverksamhet lämpligen bör bli föremål för stödåtgärder.

Utredningen anser att bredden i hemslöjdsintresset och slöjdandet är av stor kulturell betydelse i linje med de mål som lagts fast för den statliga kulturpolitiken. Det samarbete som bedrivs mellan hemslöjdens organisationer och folkbildningsorganisationerna har förutsättningar att utvecklas ytterligare. Detta bör även kunna ske i den allmänkulturella verksamheten. Som ett led i en estetiskt fostrande och utvecklande verksamhet bör slöjdande av olika slag ges ökat utrymme i aktiviteter för barn och ungdom. Den ortstypiska slöjden, som i hög grad är ett uttryck för lokala kulturtraditioner, bör vårdas som ett inslag i det lokala kulturlivet i alla delar av landet, vilket bör beaktas av kommuner och landsting i deras kulturpolitiska verksamhet. Ett närmare samarbete bör också kunna utvecklas på detta område mellan hemslöjdsorganisationerna, hembygdsrörelsen och läns museerna.

Inredning och konstnärlig utsmyckning av offentlig miljö bör i ökad utsträckning ske med hjälp av hemslöjdsalster. Dessa har ofta en lokal anknytning som bl. a. kan medverka till att ge den offentliga miljön en egen identitet och representativitet. Utredningen anser att byggnadsstyrelsen, statens konstråd och bl. a. landstingens och kommunernas kulturnämnder måste göras uppmärksamma på dessa möjligheter. Det är önskvärt att beställningar kan ske inte enbart av enskilda slöjdares alster, utan också av kollektiv produktion genom hemslöjdsföreningarna.

Med hänsyn till slöjdens kulturella och estetiska kvaliteter skall en slöjdares insatser kunna vinna fullt erkännande som skapande kulturell verksamhet. Slöjdaren skall således inte missgynnas i förhållande till andra kulturarbetargrupper i fråga om stipendier, bidrag, belöningar, uppdrag, inköp, medverkan i utställningar, m. m.

Sameslöjdens speciella förhållanden

Sameslöjden är direkt knuten till samerna som folkgrupp. Genom denna anknytning till en hel folkgrupp intar sameslöjden en särställning i förhållande till hemslöjden i övrigt. Utredningen anser det väsentligt att kraftigt ökade insatser görs till stöd för sameslöjden. Dess betydelse ur sysselsättningssynpunkt och det stora behovet av arbetstillfällen, särskilt bland kvinnor, i det samiska kärnområdet är ytterligare starka skäl för ökade insatser. Behovet av stödåtgärder inom sameslöjden bör särskilt beaktas i beräkningen av medel för bl. a. de regionala utvecklingsfonderna i de nordliga länen och i det statliga glesbygdssstödet.

Sameslöjden måste enligt utredningens uppfattning utvecklas i huvudsak under samiskt ansvar. Detta är bl. a. en förutsättning för att sameslöjdens kvalitet och artrikedom skall bibehållas. Sameslöjdarnas ställning bör stärkas. Ett skäl till detta är att slöjdens traditionellt starka ställning som binäring i viss utsträckning har brutits genom bildandet av samebyar såsom ekonomiska föreningar vilkas verksamhet är begränsad till det som har direkt samband med renskötseln. Många slöjdare kan inte enligt rennäringslagen

ingå som medlemmar i sameby. Detta gör det angeläget att slöjdarintressen kan uppmärksammas och tillgodoses utan att en förutsättning för detta är att den enskilda slöjdaren ingår som medlem i sameby.

Sameslöjdarnas behov av lämpliga råvaror och möjligheter att förädla dessa kräver ökad uppmärksamhet. Tillgången på råvaror har försämrats under senare år för de icke renägande slöjdarna. I ett starkt försämrat läge kan restriktioner aktualiseras, t. ex. i fråga om exporten av renhorn. Utredningen förutsätter dock att dessa frågor skall kunna lösas i första hand i samverkan mellan berörda parter.

Utredningen förutsätter att kontakterna och samarbetet mellan sameslöjden och hemslöjden i övrigt kommer att utvecklas vidare. Det ligger ett stort värde i att för slöjden gemensamma frågor kan bevakas och lösas på bredast möjliga grund. De är därför också betydelsefullt att det inom sameslöjden finns en fast organisatorisk bas för att ta till vara de särskilda samiska slöjd- och slöjdarintressena.

Vissa särskilda frågor

Vissa frågor av vikt för hemslöjdsverksamheten har aktualiserats under utredningsarbetet, men inte kunnat tas upp till närmare behandling inom ramen för utredningens arbete. Utredningen föreslår att dessa frågor särskilt uppmärksammas av den i kapitel 11 föreslagna nämnden för hemslöjdsfrågor.

- Dokumentationsinsatserna på hemslöjdsområdet bör systematiseras och samordnas effektivare. De av hemslöjdsföreningarna bedrivna inventeringarna av gammal slöjd bör i större utsträckning göras tillgängliga för slöjdintresserade och den breda allmänheten genom utställningsverksamhet.
- Insatser för att bevara och upprätthålla kulturellt särskilt värdefulla slöjdtekniker och produktion på hög konstnärlig nivå som kräver ett mycket kvalificerat kunnande bör kunna komma i fråga för statligt stöd.
- Hemslöjdens beroende av tillgången på slöjdråvaror måste få ökad uppmärksamhet. Svårigheter finns f. n. bl. a. i fråga om tillgången på lin och olika typer av lantrasull samt i viss mån renhorn och skinn för sameslöjden.
- Hemslöjdsföreningarna har förutsättningar att spela en ökad roll vad gäller insatser inom råvaruservice, marknadsföring och försäljning. Former bör utvecklas för sådana insatser av gemensam natur som kan utveckla slöjdens sysselsättningsmöjligheter och förbättra saluslöjdens verksamhetsvillkor.
- Hemslöjdsföreningarnas service och materialförsörjning i fråga om folkdräkter och bygdedräkter bör förbättras bl. a. genom att SHR får ökade resurser att bistå hemslöjdsföreningarna med service i dräktfrågor.
- Utställningsverksamhet är av stor betydelse för att ge lokala slöjdare, hemslöjdsföreningar och andra slöjdorganisationer kontakt med en bredare allmänhet. Kommuner och landsting har en viktig roll när det gäller att ge uppmärksamhet åt god slöjd som framställs inom den egna kommunen eller länet.
- Skapande verksamhet i vävstugor och gemensamma slöjdlokaler bör få

del av samhälleligt stöd i likhet med kultur- och fritidsverksamhet i andra former.

- Fler centraler bör skapas för vård och underhåll av hemslöjdsalster för att komplettera mer specialiserad verksamhet som avser äldre föremål med kulturhistoriskt värde.
- Erfarenheter och kunnande från hemslöjdsområdet bör i ökad utsträckning kunna utnyttjas för att utveckla olika slags terapiverksamhet. I första hand är detta en fråga om att genom utbildningsinsatser öka terapipersonalens möjligheter att ge verksamheten ett mer allsidigt och stimulerande innehåll.

Hemslöjden och organisationsarbetet

Med hänsyn till den betydelse SHR och hemslöjdsföreningarna har för hemslöjdsverksamheten i alla delar av landet anser utredningen att det är angeläget med ett väsentligt utökat statligt stöd till SHR. SHR har f. n. mycket små resurser att bedriva ett effektivt fortlöpande arbete såsom samlad riksorganisation för landets hemslöjdsföreningar. Det statliga stödet till SHR är av blygsam omfattning i jämförelse med stödet till många andra organisationer av folkrörelsekaraktär med verksamhet av samhällelig betydelse.

Det statliga stödet till av organisationer bedriven verksamhet på hemslöjdsområdet bör enligt utredningens mening inte exklusivt vara förbehållet SHR. Kollektiva insatser inom Riksföreningen Svenska Slöjdare som är av betydelse för slöjdens utveckling bör kunna komma i fråga för statligt stöd.

Anslaget Främjande av hemslöjden

Utredningen anser att det liksom hittills bör finnas ett särskilt statligt anslag för olika hemslöjdsändamål av mer övergripande kollektiv karaktär. Anslaget bör dock i fortsättningen kunna utnyttjas mer obundet inom en given ram.

Huvuddelen av anslaget bör i likhet med tidigare användas till allmänt inriktade stödåtgärder. Användningsområdena bör emellertid inte vara begränsade till i princip ideell verksamhet inom hemslöjden, såsom nu är fallet. Det har bl. a. visat sig svårt att göra denna avgränsning på ett meningsfullt sätt. Enligt utredningens uppfattning finns det närings- och sysselsättningspolitiskt värdefulla möjligheter inom hemslöjden som nu är outnyttjade och som kan behöva visst stöd för att utvecklas. Från anslaget bör bidrag kunna utgå till utvecklingsinsatser i friare former än hittills. Sådana utvecklingsinsatser kan gälla hemslöjden som kulturell företeelse, men också avse olika slags projekt och insatser för att främja och effektivisera råvaruinsamling, utvecklingsarbetet inom produktionen samt marknadsföringen och försäljningen. Bidrag bör kunna lämnas till även andra seriösa slöjdorganisationer än SHR för verksamhet eller projekt av betydelse för slöjdens utveckling.

9 Hemslöjdskonsulentverksamheten

Länshemslöjdskonsulenterna

Hemslöjdskonsulentverksamheten bildar en kärna i de insatser som organisationer och samhälle har gjort för att främja hemslöjden. Den nuvarande statsunderstödda basorganisationen omfattar 24 länshemslöjdskonsulenter och två särskilda sameslöjdskonsulenter. Av länshemslöjdskonsulenterna är idag fyra konsulenter landstingsanställda medan övriga är anställda hos hemslöjdsföreningar (länshemslöjdsföreningar eller länshemslöjdsförbund).

Konsulenterna svarar för en omfattande rådgivande och upplysande verksamhet och utgör en viktig kontaktlänk mellan slöjdare, hemslöjdsföreningar, myndigheter, organisationer och allmänhet. Enligt utredningens uppfattning bör också för framtiden en viktig del i samhällets stöd till hemslöjden utgöras av stöd till konsulentverksamheten.

Hemslöjdskonsulentverksamheten har utvecklats i nära kontakt med det dagliga hemslöjdsarbetet med den förståelse detta har skapat för hemslöjdens särart. Sedan en lång tid tillbaka har flertalet hemslöjdskonsulenter varit anställda hos hemslöjdsföreningar som bedrivit både ideell och affärsdrivande verksamhet. Detta har bidragit till att konsulentverksamheten har kunnat utvecklas med en tyngdpunkt i det kulturella arbetet samtidigt som hemslöjdens betydelse som näring och sysselsättning i hög grad har kommit att styra konsulenternas arbete.

Det är idag främst två frågor som enligt utredningens mening kräver ställningstaganden. Den första frågan gäller hur konsulentorganisationen skall utformas för att inte något av slöjdområdena hård och mjuk slöjd skall bli eftersatt och för att organisationen skall svara mot de ökande krav som ställs på verksamheten. Den andra frågan gäller hur konsulentorganisationen i framtiden skall finansieras för att verksamheten skall kunna bedrivas under likvärdiga villkor i alla delar av landet i enlighet med givna riktlinjer.

Erfarenheterna av den hittillsvarande verksamheten har visat att den regionala basorganisationen med en konsulent i varje län är otillräcklig. Detta leder till en alltför stor arbetsbelastning på länshemslöjdskonsulenterna och innebär att antingen den mjuka eller den hårda slöjden blir eftersatt. Vissa slöjdare får därmed inte tillgång till rådgivning och service och slöjdens sysselsättningsmöjligheter utnyttjas mindre väl. Utredningen anser att det finns starka skäl för en statlig medverkan i en utbyggnad av basorganisationen.

Utredningen föreslår att basorganisationen skall omfatta i princip två länshemslöjdskonsulenter i varje län. De båda länshemslöjdskonsulenterna skall komplettera varandra i inriktningen på slöjdområden och i övrigt dela på de allmänna konsulentuppgifterna. En konsulent bör därför ha huvudsaklig inriktning på hård slöjd och en konsulent huvudsakligen svara för den mjuka slöjden. Utbyggnaden bör ske med början budgetåret 1980/81, med inriktning att fullföljas inom loppet av en femårsperiod.

Enligt gällande riktlinjer utgår statligt stöd till konsulentverksamheten under förutsättning att resp. landsting svarar för minst lika stor del av kostnaderna som staten. Det statliga stödet skall täcka hälften av kostnaderna för konsulentens lön inkl. lönekostnadspålägg, rese- och traktamentskost-

nader samt vissa administrationskostnader. Som huvudmän förutsätts hemslöjdsföreningarna delta i finansieringen av verksamheten. I dagsläget svarar de berörda hemslöjdsföreningarna för genomsnittligt ca 20 % av totalkostnaderna.

Det ekonomiska beroendeförhållandet mellan hemslöjdskonsulenterna och hemslöjdsföreningarnas affärsdrivande verksamhet, och de följer detta har medfört för konsulenternas arbete, har varit det starkaste skälet till att förslag har förts fram om ett förändrat huvudmannaskap. Konsulenternas arbetsförhållanden är alltför olikartade och konsulenterna uppfattas i viss utsträckning som företrädare för föreningarnas affärsverksamhet. Enligt utredningens uppfattning bör konsulenternas arbetsförhållanden vara sådana att det framstår som uppenbart att de är tillgängliga för alla som har intresse för hemslöjd. Konsulentverksamheten, såväl lönekostnaderna som följdkostnader i form av lokaler, utrustning, skrivhjälp och konsulenternas resor, bör i sin helhet vara samhällsfinansierad.

Under förutsättning att konsulentverksamheten blir samhällsfinansierad kan båda huvudalternativen, såväl föreningshuvudmannaskap som landstingshuvudmannaskap, diskuteras. De fördelar som kan vinnas med ett enhetligt landstingskommunalt huvudmannaskap jämfört med nuvarande förhållanden är främst att konsumenten kan ges en mer självständig och obunden ställning. Utredningen har övertygats om att dessa fördelar i allt väsentligt kan nås med en helt samhällsfinansierad konsulentverksamhet som möjliggör alternativa lösningar i huvudmannaskapsfrågan. Det bör föreligga starka skäl om ett enhetligt huvudmannaskap nu skall föreslås framför en ordning som ger möjlighet till flexibilitet och ett decentraliserat beslutsfattande där förutsättningarna och uppfattningarna inom resp. län ytterst får fälla avgörandet. Utredningen anser inte att sådana starka skäl föreligger.

Utredningen föreslår därför att huvudmannaskapet för länslemslöjdskonsulenterna skall utövas av hemslöjdsförening eller landsting. De nu gällande riktlinjerna om att den senare lösningen endast skall få väljas i undantagsfall bör slopas. Även om utredningen förutsätter att hemslöjdsföreningar i de flesta fall kommer att vara huvudmän även i framtiden bör detta inte hindra landstingskommunalt huvudmannaskap om så befinns lämpligt.

Den föreslagna förstärkningen av konsulentorganisationen bör utnyttjas för att utveckla konsulenternas kontakt med slöjdare, föreningar och allmänhet. Det är av stor vikt att verksamheten utformas så att den kan nå ut i alla delar av länen. Fältverksamhet bland slöjdarna bör spela en viktig roll i varje konsulents arbete. I många fall kan konsulenter med fördel placeras i annan kommun än länets huvudkommun.

Vidare bör eftersträvas att konsulenterna placeras i lämpliga arbetslokaler som är lättillgängliga för slöjdare och allmänhet. Föreningsanställda konsulenter bör inte ha sina arbetslokaler placerade inne i föreningarnas affärslokaler.

Länshemslöjdskonsulenterna bör bedriva sitt arbete inom ramen för en gemensam allmän verksamhetsinriktning. Som vägledning bör därför finnas en normalinstruktion som kan utgöra en gemensam referensram. Förslag läggs till reviderad normalinstruktion som återfinns i bilaga 1.

Utredningen har, med hänsyn till de bedömningar som ankommer på

utredningen att göra, inte sett några påtagliga nackdelar med ett fortsatt delat finansieringsansvar mellan stat och landsting. Statsbidragsgivningen bör dock förenklas genom ett administrativt enklare och mer schabloniserat bidrag. Vidare bör de sammanlagda bidragen från stat och landsting avse totalkostnaderna för varje konsulent, vilket är en följd av utredningens förslag om en helt samhällsfinansierad verksamhet.

Utredningen föreslår att statsbidraget utformas som ett schablonbidrag beräknat i förhållande till den genomsnittliga årslönen för konsulenterna. Utredningen föreslår att statsbidraget per konsulent beräknas som 110 % av den för konsulenterna genomsnittliga årslönen (för heltidsanställda konsulenter) exkl. lönekostnadspålägg. Bidraget skall avse verksamheten som sådan. Statsbidraget skall utgå under förutsättning att vederbörande landsting svarar för samtliga återstående kostnader för verksamheten och att konsulentverksamheten bedrivs i enlighet med de av statsmakterna angivna allmänna riktlinjerna. Utredningen räknar därvid med att landstingens bidrag kommer att vara minst lika stora som statens. Det föreslagna statsbidragssystemet bör införas fr. o. m. budgetåret 1980/81.

På regionalt initiativ finns f. n. i sex län ytterligare konsulenter utöver läns-hemslöjds-konsulenterna. Enligt utredningens uppfattning är det av stort värde att insatser görs på regionalt initiativ för att stödja och ytterligare utveckla konsulentverksamheten inom länen.

Konsulentinsatser inom speciella slöjdområden

Utredningens principiella uppfattning är att behoven inom särskilda slöjdarter, inom olika geografiska områden och inom olika befolkningsgrupper i första hand bör tillgodoses genom en utbyggd konsulentorganisation på regional nivå. Ett tungt vägande skäl till detta är att konsulentverksamheten ställer krav på god kännedom om lokala förhållanden och slöjdtraditioner.

F. n. finns inom den statsunderstödda konsulentorganisationen särskilda konsulenter enbart för ett slöjdområde, nämligen sameslöjden. Således finns två helt statligt finansierade konsulenttjänster vid föreningen Same-Ätnams slöjdutskott. Utredningen anser att särskilda sameslöjds-konsulenter är ett av de mest betydelsefulla instrumenten för att stödja bevarandet och utvecklandet av den samiska slöjden. Sameslöjden omfattar ett flertal olika slöjdtekniker med lokala variationer och det geografiska verksamhetsområdet är mycket stort. Utredningen föreslår att en tredje konsulenttjänst inrättas med statligt stöd inom en nära framtid, lämpligen vid ingången av budgetåret 1981/82.

Den under spetskonsulentens ledning bedrivna knypvelverksamheten vid Föreningen Svenska Spetsar i Linköping har förankring i den traditionella vadstenaknyplingen och i Östergötlands län. Samtidigt visar bredden och omfattningen av verksamheten att denna också har uppenbar rikskaraktär. Enligt utredningens mening är det ett samhällsintresse att denna väl utvecklade konsulentverksamhet som byggts upp sedan slutet av 1930-talet inte går förlorad utan kan bibehållas för framtiden. Statsbidrag föreslås utgå till en tjänst som spetskonsulent fr. o. m. budgetåret 1980/81 enligt samma beräkningsgrunder som för läns-hemslöjds-konsulenterna. Östergötlands läns landsting förutsätts täcka resterande kostnader.

Vad slutligen invandrarnas olika slöjdtraditioner beträffar anser utredningen att det är av stort värde om dessa kan tas till vara och utvecklas. Slöjd hör till de kulturtraditioner som har bred folklig förankring och som kan skapa kontakt även över språkgränserna. Utredningen anser dock att det f. n. inte finns underlag för att föreslå inrättande av en särskild tjänst som hemslöjdskonsulent för invandrare, bl. a. beroende på svårigheterna att söka samla in slöjdande av vitt skilda ursprung och i vitt skilda former inom ramen för en tjänst med uppgifter av samma slag som övriga hemslöjdskonsulenter.

10 Utbildning inom hemslöjdsområdet

Utbildningen av hemslöjdskonsulenter

Utbildningen av hemslöjdskonsulenter sker numera inom ramen för den tvååriga högre kursen i slöjd och inredning vid Föreningen Handarbetets Vänners vävskola i Stockholm. Utbildningen är huvudsakligen textilt inriktad. De idag verksamma hemslöjdskonsulenterna har mestadels kort eller ingen utbildning inom hård slöjd, vilket innebär att detta slöjdområde blir eftersatt.

Det är av väsentlig betydelse att utbildningen av hemslöjdskonsulenter skapar förutsättningar för att såväl den mjuka som den hårda slöjdens behov kan tillgodoses. En grendelning bör därför komma till stånd mot mjuk resp. hård slöjd inom en nära framtid. Detta torde tidigast kunna ske läsåret 1981/82. Utbildningen på hårdslöjdsområdet bör till en början bedrivas försöksvis. Att ett utbildningsalternativ skapas inom hårdslöjdsområdet är betydelsefullt även med hänsyn till att utbildningen vänder sig till blivande hemslöjdschefer och annan hemslöjdspersonal. Vidare bör konsulenterna på ett tidigt stadium i sin utbildning få viss kännedom om det slöjdområde inom vilket de inte får sin huvudsakliga utbildning. Utbildningens anknytning till hemslöjdsverksamheten bör förstärkas.

Starka skäl talar för att utbildningen omvandlas till högskoleutbildning. En förutsättning för att så skall ske måste emellertid vara att utbildningens speciella karaktär kan bibehållas och utvecklas vidare för att tillgodose utbildningsbehov inom hemslöjdsområdet. Frågornas karaktär gör att utredningens överväganden och förslag får bli föremål för överläggningar mellan berörda myndigheter och organisationer. Förändringarna förutsätts ske med beaktande av de särskilda samiska behoven.

Sätergläntan

Sätergläntan, Hemslöjdens gård i Insjön har sedan lång tid tillbaka fyllt ett stort behov, främst för den textila hemslöjden. Kursgården som sådan har fått symbolisera hemslöjdsrörelsens strävan att sprida kännedom om hemslöjd, samtidigt som många slöjdare och andra intresserade fått möjlighet att samlas på en hemslöjdens egen gård. Skolanläggningen ägs av den ekonomiska föreningen med samma namn. Helt dominerande andelsägare är SHR som också står som huvudman för skolan. Skolan erhåller statsbidrag såsom enskild yrkesskola i gruppen B-skolor.

Sätergläntan har sedan flera årtionden bedrivit kvalificerad yrkesinriktad utbildning i vävning i form av terminskurser. Därutöver anordnas en rad kortare kurser som främst är textilt inriktade. Deltagarna rekryteras från hela landet. Utbildningen står på en hög nivå vad beträffar såväl innehåll som kvalitet. Någon annan utbildning som är jämförbar med Sätergläntans finns idag inte.

Enligt utredningens mening är det väsentligt att skolans framtid och särprägel tryggas. Skolan bör ges en lokal basorganisation som medger ett fullt kapacitetsutnyttjande och som samtidigt bättre tillgodoser efterfrågan på kurser inom hemslöjdsområdet. Sätergläntans lokala kursverksamhet bör därför successivt utökas från nuvarande 112 kursveckor till ca 150 kursveckor. Detta bör kunna ske inom en treårsperiod. De nuvarande samverkanskurserna mellan Sätergläntan och Hantverkets folkhögskola i Leksand kommer därigenom att få minskad omfattning. Önskemålen om en breddad kursverksamhet bör tillgodoses genom att skolan ges möjligheter att anordna även längre kurser i hård slöjd. De föreslagna förändringarna och skolans delvis stora behov av upprustning och viss nybyggnation bör föranleda att ett utbyggnadsprogram upprättas från skolans sida i samråd med berörda intressen. Detta program bör ligga till grund för utbyggnaden och statsbidragsgivningen.

Utredningen har inte funnit anledning att föreslå att statsbidrag skall utgå till Sätergläntan under flera anslagsposter. Huvuddelen av det totala statsbidraget till Sätergläntan utgörs idag av ett extra statsbidrag, vilket f. ö. gäller även flera andra skolor under anslaget till enskild yrkesutbildning. Att själva basen i statsbidraget utgör endast en mindre del av det totala statsbidraget skapar betydande problem i skolans planering. I andra delar av utbildningsväsendet har utvecklingen under senare år präglats av en strävan till förenkling, decentralisering och friare resursanvändning. Det är befogat att denna förändrade syn även får genomslag i det verksamhetsområde inom vilket Sätergläntan återfinns. Utredningen förslår att skolöverstyrelsen får i uppdrag att göra en skyndsam översyn av gällande bidragsregler. Därvid bör bl. a. uppmärksammas att inackorderingsverksamheten som ingår som en nödvändig del i Sätergläntans verksamhet idag inte utgör bidragsgrund för det reguljära statsbidraget.

Sätergläntans riksomfattande kursverksamhet består av deltidskurser som administreras vid Sätergläntan, men anordnas av hemslöjdsföreningarna ute i landet. Den riksomfattande kursverksamheten ger särskilda möjligheter att anknyta till lokala slöjdtraditioner. Sedan de nya bidragsbestämmelserna tillkommit har hemslöjdsföreningarnas möjligheter att anordna kurser väsentligt förbättrats. Genom att statsbidraget beloppsmässigt knutits till bidragsnivån för studieförbundens studiecirkelverksamhet har en bättre anpassning kommit att ske till kostnadsutvecklingen. Utredningen förslår att verksamhetsramen utökas från nuvarande 4 800 lektioner till minst 5 500 lektioner budgetåret 1980/81.

En namnändring bör göras av Sätergläntans riksomfattande resp. lokala kursverksamhet för att undvika missförstånd och sammanblandningar. Förslagsvis kan den förra kallas Sätergläntans regionala kursverksamhet och den senare Sätergläntans kursverksamhet vid kursgården.

Viss övrig utbildningsverksamhet

Möjligheterna till utbildning för aktivt slöjdande, främst det mer kvalificerade slöjdandet och yrkesslöjdandet, behöver förbättras. Inom vissa tekniker riskerar det kvalificerade kunnandet att gå förlorat, om inte skyndsamma åtgärder vidtas. Det är väsentligt att det inom yrkesutbildningen på slöjdområdet finns utbildningsvägar som kan tillgodose krav som är specifika för hemslöjden. De utbildningsmöjligheter som idag står till buds är oftast i begränsad utsträckning inriktade på handslöjd och motiveras i betydande grad av arbetsmarknadspolitiska skäl. Rekryteringen av unga slöjdare är bl. a. därför låg.

Möjligheterna till slöjduitbildning inom gymnasieskolan som grund för yrkesverksamhet inom olika områden med anknytning till hemslöjd bör närmare prövas. Behov finns även av en starkare praktisk profilering av gymnasieskolan i sin helhet. Slöjd bör därför i ökad utsträckning kunna ingå i gymnasieskolans olika linjer som ett led i en undervisning med mer praktisk inriktning.

Den genuina kunskap om hela produktionsprocessen som fordras för slöjdaryrket kan vara svår att överföra inom en institutionaliserad skolförutbildning. Läringsutbildning kan därför vara ett lämpligt komplement eller alternativ till gymnasieutbildning. Det finns dock faktorer av bl. a. ekonomisk art som f. n. begränsar möjligheterna för ungdomar att få sin grundläggande yrkesutbildning i form av lärlingsutbildning. Möjligheterna att anordna lärlingsutbildning måste förbättras och vidare måste lärlingsutbildningens framtida roll och ställning i förhållande till gymnasieutbildningen klarläggas. Dessa frågor har samband både med gymnasieutredningen och industriverkets utredning om hantverkets situation och framtidsutsikter.

Utredningen föreslår att vissa frågor som rör arbetsmarknadsutbildningen snarast tas upp till överläggningar mellan arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen, statens industriverk och företrädare för slöjdarna samt den organiserade hemslöjdsrörelsen.

Vad beträffar äldre slöjdtekniker som riskerar att gå förlorade finner utredningen det angeläget att ett brett inventeringsarbete skyndsamt inleds som kan ligga till grund för dokumentationsinsatser och fortbildning av aktiva slöjdare.

Studieförbunden har med sin breda verksamhet stor betydelse för att väcka många människors intresse för hemslöjd och aktivt slöjdande. Utredningen understryker vikten av att handledarna i slöjdämnen är väl skickade för sina uppgifter. Då slöjdämnen i cirkelverksamheten kan profileras på vitt skilda sätt har röster höjts för att hemslöjdsämnen lättare skall kunna identifieras som hemslöjdsämnen och att hemslöjdens särart skall hävdas med olika åtgärder. Frågor av detta slag har särskilt aktualiserats vad beträffar sameslöjden. Utredningen pekar på att ett bättre informationsutbyte och ökade kontakter mellan folkbildningsorganisationerna och hemslöjds-, same- och slöjdarorganisationer torde vara en förutsättning för att cirkelverksamheten skall utvecklas i en riktning som svarar mot de krav som ställs från olika håll.

Utbildningsvägar måste erbjudas inom sameslöjden som fullt ut motsvarar annan utbildning med anknytning till hemslöjdsområdet. Den slöjduitbild-

ning som ges vid Samernas Folkhögskola i Jokkmokk spelar i detta avseende en central roll, både genom utbildningens innehåll och skolans särställning som samisk skola. Utbildningen inom sameslöjdsområdet, och därmed även arbetsmarknadsutbildningen, bör ske under samisk ledning eller utformas under samisk medverkan i syfte att hävda sameslöjdens särart och utveckla slöjden som samisk näring och kulturyttring.

11 Centralt myndighetsansvar

Hemslöjden har ett klart samband med såväl näringspolitiken som kulturpolitiken. Med rådande ansvarsfördelning är hemslöjdsområdet på myndighetsplanet knutet till den närings- och industripolitiska sektorn.

Den nuvarande knytningen av hemslöjdsfrågorna till industriverket har den fördelen att de näringspolitiska aspekterna på hemslöjden kan särskilt beaktas. Verkets totala ansvarsområde är emellertid så omfattande att hemslöjdsfrågorna i förhållande till övriga frågor kan betraktas som marginella. Det faktum att de kulturpolitiska aspekterna ligger utanför verkets arbetsområde kan dessutom i viss mån vara en begränsande faktor.

Utredningen har funnit, efter att ha vägt flera alternativ mot varandra, att de förefaller mest ändamålsenligt att hemslöjdsfrågornas organisatoriska anknytning till industridepartementets verksamhetsområde bibehålls, men att hemslöjdsfrågorna får en mer självständig ställning. Utredningen föreslår att den nuvarande rådgivande hemslöjdsnämnden vid industriverket ersätts med ett självständigt och beslutande organ. Detta organ, förslagsvis med namnet nämnden för hemslöjdsfrågor, bör således få karaktär av självständig myndighet med egen förfoganderätt över de medel som riksdagen anvisar till verksamheten. I administrativt hänseende bör dock nämnden vara knuten till statens industriverk som följaktligen kommer att svara för nämndens ekonomi- och personaladministration. Nämnden bör ha till uppgift att bl. a. följa utvecklingen inom hemslöjdens område samt planera, samordna och låta genomföra insatser som främjar hemslöjden.

Nämnden för hemslöjdsfrågor bör bestå av nio ledamöter. Nämnden skall ha en allsidig sammansättning och representera olika samhällssektorer och intressen med väsentliga beröringspunkter med hemslöjden. För varje ledamot bör utses en personlig suppleant. Nämnden bör utses av regeringen. Till nämnden bör knytas ett kansli som svarar för det löpande arbetet, förslagsvis omfattande 2 1/2 tjänst – en kanslichef, en handläggare och ett halvtidsanställt biträde. De uppgifter som idag handhas av förste hemslöjds-konsulenten vid industriverket, och som kräver en nära kännedom om hemslöjdsverksamheten, kommer således att föras över till och byggas ut inom ramen för den nya nämndens kansliorganisation. I det särskilda hemslöjds-anslaget bör rymmas medel för nämndens verksamhet samt kanslifunktion. Förslag till förordning med instruktion för nämnden för hemslöjdsfrågor återfinns i bilaga 2.

12 Kostnadsberäkningar

Utredningen föreslår att hemslöjdsanslaget blir uppfört med ett sammanlagt belopp av 6 500 000 kr för budgetåret 1980/81. Detta är en ökning med 3 904 000 kr i förhållande till innevarande budgetår.

För konsulentverksamheten beräknas därvid 3 540 000 kr (en ökning med 1 434 000 kr), för SHR:s allmänna verksamhet 800 000 kr (en ökning med 555 000 kr) och för övrig verksamhet, bl. a. stöd i friare former till utvecklingsinsatser, 1 660 000 kr (en ökning med 1 415 000 kr). För nämnden för hemslöjdsfrågor, som bl. a. kommer att överta de funktioner som idag upprätthålls av den rådgivande hemslöjdsnämnden och förste hemslöjdskonsulenten vid statens industriverk, har beräknats sammanlagt 500 000 kr.

För utbyggnaden av Sätergläntans kursverksamhet har för budgetåret 1980/81 beräknats ett med 250 000 kr ökat statsbidragsbehov.

Remissyttranden över betänkandet (SOU 1979:77) Hemslöjd – kulturarbete, produktion, sysselsättning

Över betänkandet (SOU 1979:77) Hemslöjd – kulturarbete, produktion, sysselsättning – avgivet av 1977 års hemslöjdsutredning (I 1977:05) har yttranden avgivits av socialstyrelsen (SoS), statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), riksantikvarieämbetet och statens historiska museer (RAÄ), universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), skolöverstyrelsen (SÖ), statens kulturråd, lantbruksstyrelsen (LBS), Sveriges turistråd (ST), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), statens invandrarverk (SIV), statens industriverk (SIND), länsstyrelsen i Stockholms, Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Gävleborgs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenska samernas riksförbund (SSR), Sveriges hantverks- och industriförbund – Familjeföretagen (SHIO), Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR), landstingen i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Gotlands kommun, Göteborgs kommun, Föreningen Handarbetets vänner, Föreningen Svensk Form, Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriförmgivare, Hushållningssällskapets förbund, Nordiska museet, Riksföreningen Svenska slöjdare (RSS), Svenska Hemslöjdsföreningars riksförbund (SHR), Föreningen Same-Åtnam, Samernas Folkhögskola i Jokkmokk, Gietta Daida, Stockholms, Gotlands, Värmlands, Gävleborgs, Jämtlands och Norrbottens läns utvecklingsfonder, Studieförbundet Medborgarskolan, Studieförbundet Vuxenskolan, Husmodersförbundet Hem och Samhälle, Jämtslöjds försäljningsförening u.p.a., Sveriges Hemslöjdskonsulenter, Högre kurs i slöjd och inredning vid föreningen Handarbetets Vänner vävskola (HV), läns museernas samarbetsråd, Göran Westling, Hemslöjdsförbundet för Sverige.

Vidare har UHÄ bifogat yttranden av universiteten i Uppsala, Linköping, Göteborg och Umeå samt konstfäcksolan. Länsstyrelsen i Östergötlands län har bifogat yttranden från Linköpings kommun, Vadstena kommun, Valdemarsviks kommun, Östergötlands och Linköpings stads museum. Östergötlands läns utvecklingsfond samt Östergötlands Skärgårdsförening. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har bifogat yttranden från Bohuslöjd, länsarbetsnämnden samt utvecklingsfonden. Länsstyrelsen i Värmlands län har bifogat yttranden från den regionala stiftelsen för skyddat arbete i Värmlands län, ERRESS, Föreningen Värmlands Hemslöjd samt Arvika kommun. Länsstyrelsen i Gävleborgs län har bifogat yttranden från lantbruksnämnden, Sandvikens kommun, Ljusdals kommun samt länsmuseum. Länsstyrelsen i Jämtlands län har bifogat yttranden från Strömsunds och Krokoms kommuner samt Jämtlands läns museum. Länsstyrelsen i Västerbottens län har bifogat yttranden från Umeå, Skellefteå, Storumans och Norsjö kommuner, utvecklingsfonden, Västerbottens läns Hemslöjdsförening samt Västerbottens museum. Länsstyrelsen i Norrbottens län har bifogat yttranden från utvecklingsfonden och Norrbottens läns Hemslöjdsförening.

Hemslöjdsverksamhet och samhällsstöd

Den övervägande delen av remissinstanserna delar utredningens grundsyn på hemslöjden och dess betydelse ur ekonomisk, social och kulturell synpunkt.

Hemslöjdens näringspolitiska betydelse betonas av statskontoret, AMS, länsstyrelserna i Jämtlands och Norrbottens län, LRF, landstingen i Uppsala och Norrbottens län, Samernas Folkhögskola i Jokkmokk, Västerbottens läns utvecklingsfond och Jämtslöjds försäljningsförening u.p.a.

Den regional- och arbetsmarknadspolitiska betydelsen uppmärksammas av SoS, RAÄ, SÖ, LBS, AMS, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus, Gävleborgs och Norrbottens län, LRF, landstingen i Göteborgs och Bohus samt Värmlands län, Samernas Folkhögskola i Jokkmokk, Gävleborgs läns utvecklingsfond och Studieförbundet Vuxenskolan.

Hemslöjdens kulturpolitiska roll betonas bl. a. av RRV, RAÄ, SÖ, statens kulturråd, SIND, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus och Norrbottens län, landstingen i Kristianstads, Malmöhus, Älvsborgs, Värmlands, Örebro, Kopparbergs och Gävleborgs län, Föreningen Handarbetets Vänner, Hushållningssällskapens förbund, RSS, SHR.

Utvecklingsfonderna bör i ökande grad i sin uppsökande verksamhet uppmärksamma även hemslöjdsföretag och dessas behov av krediter och företagsservice anser flera av remissinstanserna tex statens kulturråd, LBS, SIV, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Malmöhus, Värmlands, Göteborgs och Bohus och Norrbottens län, Svenska kommunförbundet, SSR, SHIO, LRF, landstingen i Stockholms, Uppsala, Kalmar, Kristianstads, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Värmlands, Örebro och Jämtlands län, Gotlands kommun, Göteborgs kommun, Hushållningssällskapens förbund, SHR, Föreningen Same-Ätnam, Gävleborgs, Västerbottens och Norrbottens läns utvecklingsfonder, Studieförbundet Vuxenskolan, Husmodersförbundet Hem och Samhälle, Jämtslöjds försäljningsförening u.p.a., Hemslöjdsförbundet för Sverige.

RRV, SIND, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, Landstingsförbundet, landstinget i Västmanlands län, Gotlands och Värmlands läns utvecklingsfonder m.fl. anser emellertid att ett större engagemang på hemslöjdsområdet från fondernas sida inte kan rymmas inom ramen för fondernas nuvarande verksamhet och medelstilldelning.

Inredning och konstnärlig utsmyckning av offentlig miljö bör i ökad utsträckning ske med hjälp av hemslöjdsalster, särskilt med lokal anknytning, framhålles bl. a. av RAÄ, SÖ, statens kulturråd, länsstyrelserna i Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus och Västerbottens län, Svenska kommunförbundet, LRF, landstingen i Kalmar, Kristianstads, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län, Hushållningssällskapens förbund, Nordiska museet, RSS, Föreningen Same-Ätnam.

Utredningens uppfattning om att kraftigt ökade insatser bör göras speciellt för sameslöjden, delas av statens kulturråd, LBS, SIND, länsstyrelsen och landstinget i Jämtlands län, SSR, TCO, SACO/SR, Hushållningssällskapens förbund, Nordiska museet, SHR, Föreningen Same-Ätnam, Samernas folkhögskola i Jokkmokk, Västerbottens läns utvecklingsfond.

Statens kulturråd anför att sameslöjdens särart och sameslöjdarnas utkomstmöjligheter inte bör få undergrävas av snävt kommersiellt inriktad och industriellt betonad slöjd som saluförs under beteckningen samiskt, men som saknar förankring i traditionellt samiskt slöjddande.

Länsstyrelsen och Norrbottens läns utvecklingsfond anser att sameslöj-

den visserligen bör erhålla ökat stöd, men att några skiljelinjer inte bör dras mellan sameslöjd och övrig slöjd.

Utredningens uppfattning om att dokumentationsinsatserna på hemslöjdsområdet bör effektiviseras delas av ett stort antal instanser.

Flertalet remissinstanser instämmer i utredningens uppfattning att hemslöjdens råvaruförsörjning, marknadsföring och försäljningsverksamhet bör uppmärksammas.

LRF understryker att det är väsentligt att möjligheten till svensk råvaruproduktion tillvaratas så långt detta är samhällsekonomiskt berättigat. Speciellt nämns lin- och ullproduktionen.

Svenska kommunförbundet framhåller att marknadsföringen av hemslöjdsprodukter bör effektiviseras och att nya okonventionella försäljningsvägar prövas.

RRV anser att utredningens förslag som berör utvecklingsfondernas insatser för finansiering, produktutveckling och marknadsföring är exempel på ett utvecklingstänkande på hemslöjdens område som kan komma i konflikt med det kulturella syftet i den regionalt förankrade hemslöjden.

Möjligheterna att använda hemslöjden inom terapiverksamheten i bl. a. sjukvård, rehabilitering och äldrevard betonas av SoS, RRV, statens kulturråd, SIV, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus och Norrbottens län, Svenska kommunförbundet, landstinget i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Kalmar och Norrbottens län m. fl.

Statens kulturråd anför beträffande terapiverksamheten att det å ena sidan finns risk för slentrian och mallar, å andra sidan kan slöjden i terapiverksamhet utvecklas till något mycket fruktbart i den mån arbetet bedrivs kreativt och uppmuntrar till egna initiativ.

SHR betonar dock att terapiarbeten vid försäljning skall åsättas ett pris som svarar mot marknadens pris på likartade varor.

Landstingsförbundet delar utredningens uppfattning att bidrag även bör kunna utgå till seriösa slöjdorganisationer som inte är anslutna till SHR. Denna uppfattning delas även av RAA, statens kulturråd, LRF, TCO, Föreningen Svensk Form, Hushållningssällskapens förbund, SHR m. fl.

Utredningens uppfattning att anslaget Främjande av hemslöjden skall kunna vara obundet och inte endast begränsas till i princip ideell verksamhet delas av bl. a. Landstingsförbundet, länsstyrelsen i Värmlands län, landstinget i Kalmar, LRF, Hushållningssällskapens förbund, SHR.

Flera instanser instämmer med utredningen om att anslaget inte bör utnyttjas för att täcka eventuella driftunderskott vid den av SHR drivna kursgården Sätergläntan.

Hemslöjdskonsulentverksamheten

Det stora flertalet av remissinstanserna delar utredningens förslag om att inrätta två konsulenttjänster i varje län. Landstinget i Värmlands län framhåller att genom den föreslagna utbyggda basorganisationen skulle möjligheter skapas att tillgodose en differentierad och utvidgad rådgivning till slöjdare, föreningar och allmänhet från konsulenter som kan komplettera varandra genom att vara specialierade på hård resp. mjuk slöjd. Liknande synpunkter förs fram av UHÄ, statens kulturråd, LBS, SIND, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Gävleborgs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Svenska kommunförbundet, SHIO, LRF, TCO, SACO/SR, landstingen i Uppsala, Östergötlands, Kalmar, Blekinge, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Örebro, Kopparbergs, Gävleborgs, Jämt-

lands, Västerbottens och Norrbottens län, Gotlands kommun, Föreningen handarbetets vänner, Föreningen Svensk Form, Hushållningssällskapens förbund, Nordiska museet, RSS, SHR, Gotlands, Värmlands, Gävleborgs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens läns utvecklingsfonder, Studieförbundet Medborgarskolan, Studieförbundet Vuxenskolan, Husmodersförbundet Hem och Samhälle, Jämtslöjds försäljningsförening u. p. a., Sveriges hemslöjdskonsulenter m. fl.

Landstinget i Kristianstads län och Göteborgs kommun delar uppfattningen att konsulentverksamheten behöver mer personal men ställer sig kritiska till uppdelningen av ansvaret mellan hård och mjuk slöjd.

Landstingsförbundet och landstinget i Västmanlands län framhåller att med tanke på det rådande ekonomiska läget knappast kan vara rimligt med den föreslagna utbyggnaden. Landstinget i Blekinge län ställer sig tvekan till den föreslagna genomförandeperioden t. o. m. 1984/85 som man anser väl kort.

Landstinget i Västerbottens län instämmer i utredningens synsätt att fördelarna med flexibilitet och ett decentraliserat beslutsfattande där förut-sättningar och uppfattningar inom ett län får avgöra i valet mellan för-eningshuvudmannaskap eller landstingskommunalt huvudmannaskap för konsulentverksamheten väger tyngre än skälen för ett enhetligt huvudman-naskap. Denna uppfattning delas även av statens kulturråd, SIND, länsstyrelserna i Värmlands, Västerbottens och Norrbottens län, SHIO, LRF, landstingen i Kalmar, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands och Norrbottens län, Föreningen Svensk Form, Hushållningssällskapens för-bund, SHR, Samernas Folkhögskola, Värmlands och Norrbottens läns utvecklingsfonder, Studieförbundet Vuxenskolan.

Beträffande huvudmannaskapet talar enligt landstinget i Jämtlands län enstämmiga vittnesbörd för att man organisatoriskt bör skilja den ideella och den kommersiella verksamheten. Härigenom kan man medverka till att ge hemslöjden tillräcklig flexibilitet för att kunna utvecklas och pröva nya verksamhetsformer. Hemslöjdskonsulenterna bör därför ha landsting-en till huvudmän. Liknande synpunkter framförs av länsstyrelserna i Göte-borgs och Bohus, Gävleborgs och Jämtlands län, TCO, SACO/SR, lands-tingen i Uppsala, Östergötlands, Blekinge, Skaraborgs och Kopparbergs län, Nordiska museet, RSS, Jämtlands läns utvecklingsfond, Jämtslöjds försäljningsförening u. p. a., Sveriges hemslöjdskonsulenter, länsmuséer-nas samarbetsråd.

Landstingen i Stockholms, Örebro och Västmanlands län anser att hemslöjdsföreningarna i första hand bör vara huvudmän för konsulenter-na.

Gävleborgs läns utvecklingsfond anför som enda instans att utvecklings-fonderna bör vara huvudmän för konsulenterna med hänsyn bl. a. till fondernas finansiella engagemang i hemslöjdsverksamheten.

Några remissinstanser lämnar frågan om huvudmannaskap öppen tills vidare i avvaktan på vidare utredning eller hur finansieringsfrågan löses. Till dessa hör landstingsförbundet, landstingen i Kristianstads och Hal-lands län.

Flertalet av remissinstanserna delar utredningens uppfattning om att konsulentverksamheten skall vara helt samhällsfinansierad. De flesta in-stämmer i att ansvaret skall delas mellan stat och landsting bl. a. statskon-toret, SIND, länsstyrelserna i Gävleborgs och Norrbottens län, Svenska kommunförbundet, TCO, SACO/SR, landstingen i Östergötlands, Kalmar, Kristianstads, Hallands, Värmlands, Västmanlands, Gävleborgs och Norr-

bottens län, Studieförbundet Vuxenskolan. Vissa lämnar dock frågan om hur samhällsfinansieringen skall ske öppen t. ex. landstinget i Göteborgs och Bohus län, Gotlands kommun, SHR, Gävleborgs läns utvecklingsfond.

RRV anser att överläggningar skall tas upp om möjligheterna att överföra hela det finansiella ansvaret för hemslöjdskonsulenterna till landstingen. Enligt RRV:s mening överensstämmer detta med intentionerna i riksdagens beslut om ny kulturpolitik, där landstingens utökade ansvar betonas. Dessutom anför RRV att landstingen har ansvar för frågor som rör terapiverksamhet för handikappade och äldre.

De remissinstanser som behandlat frågan om inrättande av en tredje sameslöjdskonsulent är samtliga positiva till förslaget. LBS finner förslaget ändamålsenligt och angeläget bl. a. med hänsyn till förhållande inom renskötseln. Liknande synpunkter återfinns hos statens kulturråd, SIND, länsstyrelsen i Jämtlands län, SSR, TCO, SACO/SR, landstinget i Jämtlands län, Hushållningssällskapens förbund, Nordiska muséet, SHR, Föreningen Same-Åtnam, Samernas folkhögskola, Västerbottens läns utvecklingsfond, Studieförbundet Vuxenskolan, Husmodersförbundet Hem och Samhälle, Sveriges Hemslöjdskonsulenter.

Beträffande huvudmannskapet för sameslöjdskonsulenterna framhåller flera instanser i likhet med utredningen att sameslöjden skall utvecklas under samiskt ansvar. Landstingsförbundet anser att konsulenterna skall knytas till Föreningen Same-Åtnams slöjdutskott liksom även statens kulturråd, SIND, landstinget i Norrbottens län, Föreningen Same-Åtnam, Norrbottens läns utvecklingsfond.

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller däremot i sitt remissvar att det inte föreligger någon motsättning mellan slöjd i allmän mening och sameslöjden. Länsstyrelsen är därför av den uppfattning att stödet till slöjden också skall inkludera sameslöjden utan någon särskild huvudman för denna. På så sätt uppnås vissa samordningsområden beträffande bl. a. råvaruförsörjning, utbildning, kursverksamhet.

SSR ser det som naturligt att den nya konsulenttjänsten får SSR som huvudman.

De remissinstanser bl. a. SIND, länsstyrelsen i Östergötlands län, Landstingsförbundet, TCO, SACO/SR, landstinget i Östergötlands län, Nordiska muséet, SHR, Studieförbundet Vuxenskolan, Sveriges Hemslöjdskonsulenter, Högre kurs i slöjd och inredning vid Föreningen Handarbetets Vänner vävskola, som tar upp frågan om inrättandet av en spetskonsulent, är positiva till detta.

Landstinget i Östergötlands län, Nordiska muséet och SHR anser att Föreningen Svenska Spetsar (FSS) skall vara huvudman för konsulenten. Genom ett sådant förfarande betonas den riksomfattande karaktären i konsulentens arbete.

Till skillnad från utredningen som föreslår att spetskonsulenten skall finansieras på liknande sätt som de vanliga konsulenterna dvs. genom stat och landsting (i detta fall landstinget i Östergötlands län), så avser landstinget och länsstyrelsen i Östergötland att staten skall stå för hela finansieringsansvaret. Man jämför därvid med sameslöjdskonsulenterna.

SoS, SIND, Landstingsförbundet, landstingen i Östergötlands och Älvsborgs län, Föreningen Svensk Form, Studieförbundet Vuxenskolan anser i likhet med utredningen att det för närvarande inte finns underlag för att föreslå inrättandet av en särskild tjänst som hemslöjdskonsulent för invandrare på grund av svårigheterna att inom ramen för en tjänst samla in

slöjdande av så vitt skilda ursprung och former samt att invandrarorganisationerna själva ej fört fram önskemål om en särskilt konsulent.

SIV föreslår inrättandet av en särskild invandrarkonsulent, för att stödja och utveckla invandrarnas hemslöjdstraditioner. Denna uppfattning delas av statens kulturråd, LRF, Hushållningssällskapens förbund, Nordiska museet och SHR.

Landstinget i Stockholms län anför att stöd till hemslöjden ej får innebära att invandrargruppernas möjligheter att bevara och utveckla sin kultur försvaras.

Utbildning inom hemslöjdsområdet

SÖ tillstyrker i princip utredningens förslag om grendelning av den tvååriga högre kursen i slöjd och inredning mot mjuk resp. hård slöjd samt att utbildningen bör ske försöksvis. Även SIND, länsstyrelsen i Västerbottens län, Landstingsförbundet, SSR, LRF, TCO, SACO/SR, landstinget i Örebro län, Föreningen Svensk Form, Hushållningssällskapens förbund, Nordiska museet, Norrbottens läns utvecklingsfond, Studieförbundet Vuxenskolan, Sveriges Hemslöjdskonsulenter, Högre kurs i slöjd och inredning vid Handarbetets Vänners vävskola. Även SHR anför att en grendelning måste komma till stånd inom en nära framtid, men betonar också kravet på utbildning för hemslöjdschefer och övrig hemslöjdspersonal.

Också beträffande omvandlingen av Handarbetets Vänners tvååriga högre kurs för slöjd och inredning till högskoleutbildning, är flertalet av de instanser som behandlat frågan positiva. Statskontoret anför att utbildningen därigenom kan bli mer komplett och anpassas bättre till de skilda krav som ställs på hemslöjdskonsulenterna. Frågan bör dock utredas ytterligare. Liknande synpunkter förs fram av SÖ, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands och Västerbottens län, landstingsförbundet, SSR, LRF, landstinget i Örebro län, Göteborgs kommun, Handarbetets Vänners vävskola, Hushållningssällskapens förbund, Nordiska museet, SHR, Föreningen Same-Ätnam, Samernas folkhögskola i Jokkmokk, Högre kurs i slöjd och inredning vid Föreningen Handarbetets Vänners vävskola.

UHÄ finner att tillräckligt underlag för att avgöra frågan ej föreligger. Man påpekar emellertid att en anpassning till de för flertalet högskoleutbildningar gällande allmänna behörighetskraven skulle medföra att många grupper som idag kan söka utbildningar skulle utestängas.

Samtliga de remissinstanser som behandlat frågan om Sätergläntan är positiva till skolans fortsatta existens. Nordiska museet instämmer i utredningens förslag till förstärkning av stödet till Sätergläntan eftersom den kvalitet som kännetecknar skolans verksamhet är av största betydelse för att hemslöjdens grundläggande traditioner och kunnande skall kunna vidmakthållas.

Föreningen Svensk Form ifrågasätter om inte Sätergläntan skulle ha folkhögskolestatus vilket kunde ge de studerande studiemedel och billigare inackordering.

SÖ, statens kulturråd, SIND, LRF, Handarbetets Vänner, Nordiska museet, SHR, Västerbottens läns utvecklingsfond anser i likhet med utredningen att Sätergläntans lokala kursverksamhet successivt bör utökas under den närmaste framtiden till att omfatta ca 150 kursveckor.

Nordiska museet anför att det är önskvärt att undervisningen på Sätergläntan anpassas till den förstärkning som förslås på konsulentsidan, så att undervisningen i hård slöjd får samma höga kvalitet som utmärker skolans

undervisning i textil slöjd. Denna uppfattning delas av SIND, LRF, Västerbottens läns utvecklingsfond m. fl.

Däremot ifrågasätter länsstyrelsen i Jämtlands län, landstinget i Jämtlands län och Jämtslöjds försäljningsförening u. p. a. om den hårda slöjden kommer att få det utrymme den måste ha för att utvecklas om även denna utbildning förläggs till Sätergläntan. I stället föreslås att det bör prövas om inte denna utbildning kan förläggas till någon folkhögskola i Jämtlands län.

Utredningens förslag att SÖ får i uppdrag att skyndsamt genomföra en översyn av bidragsreglerna för Sätergläntan får medhåll av statens kulturråd, SIND, SHIO, LRF, Nordiska muséet och Västerbottens läns utvecklingsfond.

SÖ anser emellertid att förslaget bör hänskjutas till utredningen om skolor med annan huvudman än stat och kommun (U 1979: 13).

Förslaget att den riksomfattande verksamheten skall utökas till minst 5 500 lektioner budgetåret 1980/81 mottages positivt av bl. a. SÖ, statens kulturråd, SIND, LRF, Nordiska muséet, SHR, Västerbottens läns utvecklingsfond.

Mot utredningens förslag om namnförändring i fråga om den riksomfattande resp. lokala kursverksamhet som bedrivs vid Sätergläntan föreligger inga invändningar utom från SHR som anser att det ger en tyngd åt kursverksamheten att SHR står bakom den.

De instanser som tagit upp frågan om slöjduitbildning på gymnasieskolans olika utbildningslinjer har inget att erinra mot utredningens förslag. Svenska kommunförbundet anser dock att denna fråga bör behandlas i samband med andra överväganden om företagsförlagd utbildning och lärlingsutbildning.

Beträffande lärlingsutbildning är även här remissinstanserna positiva.

SÖ framhåller att man i budgetpropositionen 1980 föreslår att lärlingsutbildningen på försök skall inordnas i gymnasieskolan. Skolöverstyrelsen har erhållit uppdrag att utarbeta förslag till bestämmelser för detta.

AMS är beredd att medverka i de av utredningen föreslagna överläggningarna rörande inrättande av en yrkesnämnd för hemslöjdsutbildning och tillägger att man sedan lång tid tillbaka har fortlöpande kontakter med berörda parter i frågor av denna art.

Beträffande studieförbundens cirkelverksamhet instämmer Värmlands läns landsting i utredningens uppfattning att ett ökat informationsutbyte mellan å ena sidan studieförbunden och å andra sidan hemslöjdsorganisationerna och hembygdsrörelsen bör leda till ett större intresse för hemslöjdsarbete. Positiva omdömen om cirkelverksamheten lämnas också av SÖ, SIND, länsstyrelsen i Västerbottens län, Landstingsförbundet, SHIO, LRF, landstinget i Hallands, Göteborgs och Bohus och Skaraborgs län, Nordiska muséet, Västerbottens läns utvecklingsfond, Studieförbundet Medborgarskolan, Husmodersförbundet Hem och Samhälle.

SSR och Same-Ätnam påtalar olägenheterna som uppstått till följd av många studieförbunds ovilja att förstå det viktiga i att med samhällsmedel exploatera den samiska slöjden. Denna verksamhet leder till dålig s. k. sameslöjd och slår samtidigt undan möjligheterna för samiska slöjdsföretag att etablera sig och expandera.

Handarbetets Vänner framhåller att SHR:s riksomfattande kursverksamhet är ett kvalitativt bättre alternativ än studieförbundens cirkelverksamhet och därför bör ges högre bidrag än vad studieförbunden får.

De remissinstanser som särskilt behandlar sameslöjden delar utredningens uppfattning att all utbildning skall stå under samisk ledning eller ske

med samisk medverkan i utformningen av utbildningen i syfte att hävda sameslöjdens särart och utveckla slöjden som samisk näring eller kultur-
yttring. Bland dessa instanser återfinns SÖ, statens kulturråd, IBS, SIND, Landstingsförbundet, SSR, LRF, landstingen i Uppsala, Älvsborgs, Göteborgs och Bohus, Jämtlands och Norrbottens län, Nordiska museet, RRS, SHR, Föreningen Same-Åtnam, Norrbottens läns utvecklingsfond, Jämtslöjds försäljningsförening u. p. a.

Avvikande mening framförs endast av länsstyrelsen i Norrbottens län som framhåller att sameslöjden skall stå öppen för alla slöjdare oavsett ursprung. Vidare anser länsstyrelsen i Norrbottens län att i den mån slöjden skall stimulera samekulturella aktiviteter eller allmänna allmogetraditioner torde detta kunna ske även om länsstyrelsen fördelar anslagen till de organ som har slöjden på sitt arbetsprogram.

Centralt myndighetsansvar

Huruvida utredningens uppfattning att hemslöjdsfrågornas organisatoriska anknytning till industridepartementets verksamhetsområde skall bibehållas är avhängigt av remissinstansernas grundsyn på om hemslöjden skall ses som en närings-, regional-, kulturpolitisk etc. fråga. Detta har behandlats tidigare i remissammanställningen.

Sälunda biträder statskontoret, statens kulturråd, SIV, länsstyrelserna i Stockholms och Malmöhus län, Landstingsförbundet, SHIO, LRF, landstingen i Blekinge, Kristianstad, Malmöhus och Örebro län, SHR, Stockholms läns utvecklingsfond utredningens uppfattning att industridepartementet och SIND skall handha hemslöjdsfrågorna.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att SIND skall fränkopplas och att hemslöjdsfrågorna skall knytas närmare industridepartementet.

Flera instanser anser att frågorna om hemslöjd bör komma under utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Som myndighet förordas i de flesta fallen statens kulturråd. RRV anser att hemslöjdsanslaget endast skall fördelas på grundval av kulturpolitiska överväganden. Uppfattningen delas i stort av SIND, länsstyrelsen i Östergötlands län, landstingen i Uppsala och Hallands län.

Utredningens förslag om inrättandet av den självständiga nämnden för hemslöjdsfrågor med tillhörande hemslöjdskansli biträds av SÖ, statens kulturråd, länsstyrelserna i Malmöhus, Västerbottens och Norrbottens län, LRF, TCO, SACO/SR, landstingen i Östergötlands, Blekinge, Hallands, Örebro, Kopparbergs och Gävleborgs län, Göteborgs kommun, Hushållningssällskapens förbund, Nordiska museet, RRS, SHR, Föreningen Same-Åtnam, Västerbottens läns utvecklingsfond, Studieförbundet Vuxenskolan.

Statskontoret anser det ej nödvändigt med ett självständigt organ. RRV ifrågasätter om en central organisation av den storlek som föreslås på ett meningsfullt sätt kan fullgöra de tilltänkta planerings- och samordningsuppgifterna. SIND och Landstingsförbundet är av i stort samma uppfattning.

